

Олександр Нашивочников

кандидат історичних наук,

начальник науково-дослідного відділу проблем історії війн і воєнного мистецтва науково-дослідного центру воєнної історії,

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського (Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4197-6408>

Електронна пошта: dr.alexander@ukr.net

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ СЕПАРАТИСТСЬКИХ РУХІВ НА ДОНБАСІ У 2014 РОЦІ

Причиною окупації півострова Крим та захоплення Російською Федерацією окремих районів Донецької і Луганської областей у 2014 році, на погляд багатьох науковців, був сепаратистський або проросійський рух, який в подальшому переріс у збройний конфлікт. Але чіткого розуміння витоків цього негативного явища досі немає, оскільки події того часу ще недостатньо вивчені та переосмислені. Тому у статті дана спроба з'ясувати, що спонукало населення Донбасу вступити у колаборацію з агресором та розпочати силове протистояння українським збройним силам на навесні 2014 року.

Автор статті на основі аналізу численних джерел розкриває особливості розвитку Донбасу у період 1991–2014 років, висвітлює ставлення місцевого населення регіону до української влади та визначає фактори впливу щодо формування і поширення антиукраїнських настроїв у цьому регіоні.

Ключові слова: гібридна війна, сепаратизм, Схід України, збройний конфлікт, російська агресія, окупація.

Постановка проблеми. Російська агресія проти України активізувала низку проблемних питань, що мають стати предметом ретельного наукового аналізу та визначення рекомендацій щодо їх вирішення.

Окупація Криму та відкрита збройна агресія на Сході України спонукають осмислити причини військового конфлікту та переростання його в так звану російсько-українську «гібридну війну». У цьому контексті

існує необхідність активізувати зусилля у вивченні причин, що сприяли вторгненню російських військ на територію України та окупації Сходу України. Саме тому в статті увага акцентується на аналізі чинників, що привели до вибуху антиукраїнських настроїв на Сході України.

Актуальність статті зумовлена також відсутністю узагальнюючих наукових праць, які б всебічно розкривали умови виникнення та поширення антиукраїнських рухів на Донбасі у 2014 році.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія формування та розвиток Донбасу, як промислового регіону України займала помітне місце у багатьох наукових та науково-популярних працях. Зацікавленість історією Донбасу посилилася в 2013–2014 роках у зв'язку з виникненням в цьому регіоні проявів відкритого сепаратизму, створенням незаконних збройних формувань та їх терористичною діяльністю. З огляду на це вітчизняні та зарубіжні історики звернули увагу на висвітлення історичних подій пов'язаних із заселенням Донбасу, визначенням національного складу населення та проголошенням в минулому на території цього регіону квазідержавних утворень. Також зусиллями сучасних вітчизняних науковців підготовлено кілька аналітичних праць, в яких розглядаються окремі питання виникнення військового конфлікту на Сході України та причини

запровадження антитерористичної операції.

Однієї з перших праць, в якій обґрунтовуються теоретико-методологічні підходи до вивчення регіональної специфіки історії України є колективна монографія «Схід і Південь України: час, простір, соціум». Автори цього наукового доробку розкривають історичні витоки диспропорцій і асиметрій у розвитку регіонів, глибинні причини політичних орієнтацій населення та їх історичної пам'яті (Смолій, В. А. (відп. ред.). 2014, 378 с.).

Для розуміння причин виникнення на Донбасі сепаратистських рухів, що сприяли проведенню на Сході України терористичних акцій, вкрай важливе знання історії українських регіонів. Саме тому колектив науковців Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса видав у 2014 році колективну монографію «Донбас в етнополітичному вимірі» (Донбас в етнополітичному вимірі. 2014, 584 с.). В неї дослідники розкрили зв'язок самоідентифікації багатоетнічного населення Донбасу в різні періоди його історії зі змінами в умовах життєдіяльності. Науково-практичне значення монографії полягає в тому, що її тематичний зміст дає можливість зрозуміти суспільно-політичні процеси, що виникли на Сході України в новітні часи, та з'ясувати причини збройного конфлікту 2014 року.

Водночас, багатьма дослідниками, котрі працюють у Збройних Силах та інших військових формуваннях України, був здійснений всебічний аналіз та видані спеціальні наукові праці, що присвячені ходу проведення АТО в 2014–2018 роках. Можна констатувати, що упродовж середини-другої половини 2014 року інтенсивною працею науковців військової сфери та дослідників інших військових формувань було закладено основу наукової історіографії АТО, яка розглядається у контексті дії певних чинників розвитку міжнародних процесів та радикальних суспільно-політичних змін середині України.

Слід зазначити, що в історіографії погляди на належність території Донбасу Україні чи Росії оцінюються неоднозначно та мають певні відмінності. Так, наприклад, сучасні російські історики, зокрема А. Смирнов, А. Широкоград, продовжують відстоювати політику правлячих кіл Російської Федерації. Вони твердять, що Донбас споконвічно належав до російських територій, аргументуючи це територіальною близькістю Донбасу до Росії та наявністю російськомовного населення (Смирнов, А. 2008, 352 с.; Широкоград, А. 2008, 429 с.).

Також, у багатьох літературних проросійських виданнях Донбас позиціонується як регіон, що відіграє вирішальну роль в економічному потенціалі країни та формуванні її бюджету (Кравченко, О. В. 2003,

с. 57–58). При цьому свідомо замовчуються факти надання державою багатомільярдних дотацій підприємствам Донецької та Луганської областей.

Отже, російські історики схиляються до викривлення фактів участі українського населення в заселенні, господарському освоєнні та культурному розвитку регіону.

Водночас українські історики, досліджуючи сучасний склад населення Донбасу, розглядають не лише його національний склад, а насамперед політичні й культурні уподобання. Так наприклад, О. Кравченко стверджує, що специфіка культурного капіталу Сходу України полягає у тому, що він є здебільшого радянським. Оскільки багаторічне перебування Донбасу у складі авторитарного Радянського Союзу обумовили соціокультурні та ментальні особливості регіону (Кравченко, О. В. 2003, с. 57–58). Цю думку також поділяє інший дослідник В. Головка. Він наголошує, що донецька ідентичність більше нагадує радянську, адже саме на Донбасі навіть після проголошення незалежності України домінували прорадянські електоральні настрої (Головка, В. 2012, с. 297).

Нагадаємо, що з 2014 року у друкованих засобах інформації стало поширюватися твердження, що події на території південно-східних областей України мають розвиватися за сценарієм так званої «гібридної війни». На думку академіка Національної

академії наук України В. Горбуліна, кожний елемент цієї «гібридної війни» не новий та вже використовувався у війнах минулого, проте унікальними є узгодженість і взаємозв'язок цих елементів, їх динамічність та гнучкість застосування, а також зростання ваги інформаційного чинника у збройних конфліктах сьогодення. При цьому інформаційний чинник в окремих випадках виявився більш важливим за військовий (Горбулін, В. 2015).

Можна констатувати, що регіональна історія Донбасу у вітчизняній та зарубіжній історіографії оцінюється неоднозначно. У дискусійному вимірі російських істориків Донбас розглядається як частина «руського мира», що насильницьким чином нібито всупереч волі місцевого населення був включений до складу України. Всупереч цим поглядам сучасна українська історіографія доводить, що вже у XVI–XVII ст. Донбаський край освоювали вихідці з козацького і селянського середовища України. В цьому контексті треба нагадати, що на різних історичних етапах Донбаський край поряд із українцями та росіянами заселяли менш чисельні білоруси, серби, хорвати, чорногорці, валахи, греки, болгары, німці, татари, євреї та інші.

Метою статті є розкриття умов і чинників, що сприяли виникненню та поширенню сепаратизму на Сході України у 2014 році, а також вивчення причин цього явища.

Виклад основного матеріалу. Збройний конфлікт на Сході України, що розпочався у квітні 2014 року, змусив державне та військове керівництво України запровадити антитерористичну операцію (Указ Президента України від 14 квітня 2014 року № 405/2014... 2022). Проте, військові дії на Сході України мають свої суспільно-політичні передумови. Тому вони підлягають ретельному дослідженню з метою встановлення об'єктивних причин виникнення збройного конфлікту.

Як відомо, події листопада 2013 — лютого 2014 років в Україні оцінюються як Революція гідності. Внаслідок цього в Україні були запущені процеси змін не лише політичної еліти, а й соціальних та духовних перетворень. В 2014 році були зруйновані інтеграційні плани політичного керівництва Російської Федерації повністю втягнути Україну у сферу свого впливу. Тому російська влада оголосила Революцію гідності державним переворотом і вдалася до силових засобів блокування курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Саме тоді, наприкінці лютого 2014 року відбулася російська військова агресія проти України, що розпочалася окупацією Криму та захопленням частини Луганської і Донецької областей. Однак, щоб з'ясувати чинники, що сприяли швидкому захопленню у 2014 році українських територій, зокрема Донбасу, та проявам колабораціонізму серед місце-

вого населення, слід розкрити причини виникнення антиукраїнських настроїв в цьому регіоні.

Встановлено, що наприкінці 80-х — початку 90-х років минулого століття населення Східного і Південного регіонів України масово підтримало процес суверенізації республіки та її незалежний державний курс влади. Переважна більшість жителів Донбасу на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року проголосувала за незалежність України. Так, у Донецькій області із 2 957 372 осіб, які взяли участь у голосуванні, 2 481 157 (83,9%) підтримали Акт про незалежність України. У Луганській області із 1 682 344 осіб, які брали участь у голосуванні, 83,8% респондентів також висловилися за незалежність України¹. Проте не слід стверджувати, що громадяни, які підтримали українську державну незалежність, керувалися виключно національно-патріотичними почуттями. У якості мотивації швидше виступали прагматичні цілі: перспектива великих прибутків, які створить ринкова економіка, прагнення до підвищення рівня життя та соціального статусу та, як слід, забезпечення заможного життя.

В умовах переходу від планово-розподільчої до ринкової економіки Донбас виділявся особливостями

¹ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 1. Оп. 28. Спр. 144. «Відомості про результати Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р.». Арк. 6.

ми формування місцевої еліти. Вона формувалася насамперед за рахунок впливових осіб з промислового сектору. Приватизація у промисловій галузі відбувалася за складними, а іноді і кримінальними схемами, внаслідок чого у вигрші виявилися тіньовий капітал. На відміну від західних областей України, в яких нова еліта формувалася з акцентом на етнічне походження, на Донбасі головним стрижнем соціальної структури стали не етнічні, а соціально-економічні чинники. Правляча еліта виходила з того, що Донбас економічно самодостатній, потужний регіон і у цьому переконувалася громадськість, заявляючи, що Донбас утримує своєю економікою решту України.

В умовах ринкових відносин становлення й розвиток бізнесу на Донбасі відбувалися в найтісніших зв'язках із кримінальною та корумпованою владою — виконавчою, представницькою, судовою, міліцейською тощо. При цьому жителям регіону навіювалися неадекватні уявлення про спільність соціально-економічних та політичних інтересів панівних та впливових груп з інтересами загалу населення Донбасу. Обмежені можливості вибору місць працевлаштування істотно посилювали залежність найманих працівників від власників і керівників підприємств. Така залежність призводила до неадекватного сприйняття населенням розподілу прибутків виробництва та

роздмухувала жагу до «соціальної несправедливості».

Треба відмітити, що напередодні військового конфлікту за сукупним показником людського розвитку Луганська і Донецька області посідали останнє місце серед областей України. При визначенні цього показника враховувалися демографічна ситуація, умови проживання населення, рівень освіти та стан навколишнього середовища. При цьому показники рівня бідності, шкоди здоров'ю, травматизму на виробництві, смертності в регіоні були вищими за середньоукраїнські, а тривалість життя коротша, ніж серед жителів інших регіонів України (Регіональний людський розвиток. 2012, с. 22).

Отже, низький соціально-економічний рівень життя більшості мешканців регіону спонукав їх звернути погляди на сусідню країну — Російську Федерацію. Вони її розглядали ні як близьку за політичними чи культурними мотивами державу, а у першу чергу як можливість покращити свій добробут завдяки більшим порівняно з Україною зарплатам та пенсіям. Однак те, що ціни на товари та послуги в Російській Федерації також симетрично були вищі, а якість деяких продовольчих товарів була набагато гірше — до уваги не бралось. Тому саме малозабезпечені прошарки населення Донбасу виступали активною силою проросійських громадських протестів, які згодом розхитували суспільно-політичні те-

рези на окремих територіях українського Донбасу.

З радянських часів Донбас позиціонувався у свідомості людей як регіон, що відігравав велику роль в експортному потенціалі країни та формуванні її бюджету. Такі твердження широко підтримувалися та пропагувалися місцевою владою Донбасу. Водночас свідомо замовчувалися реальні преференції і багатомільярдні дотації підприємствам Донецької та Луганської областей, що контролювалися олігархами. Величина їх внеску до держбюджету була значно менша за суму бюджетних коштів, що йшли на їхнє споживання. Отже, соціальні очікування жителів Донбасу не збігалися з реальним життям.

До того ж надмірна централізація державної влади також викликала невдоволення місцевого населення. Вона особливо проявилася у 2010–2013 роках, коли переважна більшість податків і зборів, що збирали в регіоні, передавалася до держбюджету України, а вже потім із Києва її частка виділялася регіону. За такої ситуації територіальні громади були фактично позбавлені будь-якої самостійності в розподілі бюджетно-фінансових ресурсів та опинялися у ситуації залежності від прихильності центральної влади до регіону. Несправедливість у розподілі доходів від промислового виробництва загострювали соціальні протиріччя та викликали невдово-

лення центральною українською владою.

На дестабілізацію обстановки у регіоні також вплинуло безробіття працездатного населення 2013 року. Рівень безробіття у Донецькій області економічно активного населення працездатного віку на кінець року становив 8,2%. Безумовно, це сприяло діяльності проросійських налаштованих політичних сил, які розхитували суспільно-політичне становище на Донбасі, широко використовували безробітних у таких цілях.

Водночас, у роздмухуванні антиукраїнських настроїв у цьому регіоні широко використовувався інформаційний ресурс. Використовуючи фінансові ресурси, представники бізнес-структур Донбасу створювали приватні засоби масової інформації та активно включалися у формування образів історичної пам'яті, переслідуючи політичні інтереси. На цій основі, власне, було сформовано стереотип про «донецьку ідентичність», що стала активно поширюватися на початку XXI сторіччя як складова політичної боротьби за владу Партії регіонів, проголошеної у 1997 році. Адаже «донецька ідентичність» подавалася як один із засобів об'єднання жителів шахтарських поселень, відокремлюючи Донбас від України. У контексті цього підкреслювалась близькість регіону до Російської Федерації і відмічалась значна відстань Донбасу до Києва. Окрім Партії регіонів деструктивну роль на Донбасі

відіграла також Комуністична партія України. За їх сприянням з 2004 року у Донбаському регіоні почали утворюватися формування під виглядом «спортивних» організацій з військовими й частково кримінальними правилами поведінки. Головними завданнями цих організацій було перешкоджання діяльності журналістів та розгони учасників протестів і мирних демонстрацій.

У грудні 2005 року на Донеччині за участю Партії регіонів було створено спочатку міську, а згодом обласну суспільно-політичну організацію «Донецька республіка», до якої примкнули «Союз народжених революцією» та «Рух запорошених». Основною метою об'єднання стала боротьба за надання особливого статусу східним областям України із посиленням на Донецько-Криворізьку Республіку як спадкоємицю регіональної державності, що існувала протягом двох місяців у 1918 році. На початку 2007 року представники організації провели низку акцій у кількох східних містах, пропагуючи ідеї федералізації України. Незважаючи на те, що 12 листопада 2007 року, згідно з рішенням Донецького окружного адміністративного суду, діяльність «Донецької республіки» на території України була заборонена, її прихильники продовжували існувати підпільно, проводячи одиночні антиукраїнські акції.

У лютому 2009 року активісти організації розповсюдили провокативну

заяву, що відтепер Донбас і Херсонська область є «незалежною суверенною російською федеративною державою». В подальшому, у червні 2012 року, організація відкрила власне «посольство» у штаб-квартирі «Євразійського союзу молоді» в Москві, де займалася видачею «паспортів громадян «Донецької республіки». Під егідою цієї організації у 2009 р. у м. Макіївка було створено військовий табір, в якому її прихильники навчалися стріляти, виготовляти та використовувати так звані «коктейлі Молотова». В подальшому, весною 2014 року, представники організації брали участь у проросійських мітингах у Донецьку та штурмували будівлю Донецької обласної державної адміністрації, вимагаючи провести референдум про відокремлення Донбасу зі складу України (Донбас в етнополітичному вимірі. 2014, с. 445; Смолій, В. А. (відп. ред.). 2014, с. 334).

У поширенні антиукраїнських настроїв на Сході та Півдні України провідну роль зіграли політичні сили Російської Федерації. Слід зазначити, що Донецький регіон завжди був зоною особливих геополітичних та економічних інтересів російського політичного керівництва, адже тут проживала значна частина російськомовного населення (1844, 4 тис. осіб у Донецькій та 991,8 тис. осіб у Луганській областях, що складало 38,2% та 39% від всього населення регіону відповідно), більшість яко-

го була зорієнтована на російську культурну традицію та радянські цінності. Крім того, Російська Федерація була основним торговельним партнером регіону, оскільки близько 21,7% експорту з Донецької області та близько 44,5% у з Луганської припадало саме на Росію (Географічна структура зовнішньої торгівлі товаром Донецької області за 1996–2013 роки. 2022). Разом з тим Донбас був старопромисловим індустріальним регіоном зі зношеними основними фондами, кризовою вугільною промисловістю, застарілими коксохімічними та металургійними виробництвами, низьким рівнем охорони здоров'я населення.

Вагомий внесок у дестабілізацію обстановки на Донбасі зробила Російська православна церква. Починаючи з 2011 року керівництво Російської православної церкви з метою реалізації політичної доктрини «русского мира» започаткувало проведення в Москві щорічних нарад архієреїв прикордонних єпархій Російської Федерації, України та Білорусі (Донбас в етнополітичному вимірі. 2014, с. 346). Виконуючи настанови Патріарха Московського апологети Української православної церкви Московського патріархату (далі — УПЦ МП) оголошували Європейський Союз тоталітарною державою, де «активно здійснювалися репресії проти «інакомислячих».

У контексті формування антиукраїнських сил Російська православна

церква активізувала свої зусилля на відродженні й розвитку неокозацтва з метою використання його для проросійської державницької орієнтації. Так, в 2011 році було створено Козацький підрозділ зі станицею у Северодонецьку.

З неокозацькими організаціями Донбаського регіону активно співпрацювала УПЦ МП, намагаючись залучити їх до сепаратистського руху. Під її опікою неокозацькі організації підтримували щільні зв'язки з донськими й терськими козаками Російської Федерації, спираючись на ідею про єдність «братів-слов'ян захисників православ'я».

За сприяння УПЦ МП засоби масової інформації поширювали образ «донецьких козаків», які, за твердженням релігійних діячів, «виступали символом оборони Донбасу», «захисниками Вітчизни та православної віри». При цьому православний Донбас протиставлявся католицьким західноукраїнським областям. Напередодні повної окупації Криму, 22 лютого 2014 року, учасники проросійського мітингу в Донецьку вимагали від місцевої влади створити загін козаків нібито для захисту громадян у випадку спроби «українських екстремістів» дестабілізувати обстановку в регіоні. Водночас, у Луганську за сприянням проросійських сил було створено організацію сепаратистського спрямування під назвою «Молода гвардія» з метою захоплення управ-

ління СБУ, МВС та Державного казначейства у Луганській області (За захоплення МВС та Держказначейства Клінчаєв обіцяв «тітушкам» по 150 дол. США. 2022).

Слід підкреслити, що сепаратистські рухи на Донбасі не з'явилися зненацька. Упродовж багатьох років російські і проросійські засоби масової інформації, що діяли на Донбасі, цілеспрямовано формували у місцевого населення вороже ставлення до всього українського — мови, культури, традицій, історії тощо. Цьому сприяли, *по-перше*, неодноразові заяви російського керівництва, що Російська Федерація виступає правонаступницею Радянського Союзу, а *по-друге*, активне використання у інформаційному просторі термінів «Юго-Восток», «Новоросія», «Донецько-Криворізька республіка», «Донецька народна республіка», «Луганська народна республіка» тощо. Також серед Донбаської громадськості активно посилювався міф про те, що «Донбас годує Україну» й тому його мешканці позбавлені гідного соціально-економічного рівня життя. При цьому будь-які спроби довести факти про дотаційність Донецької та Луганської областей підносилися як «елемент викривленої української пропаганди». Паралельно з цим, впродовж 2004–2014 років, порушувалася проблематика, пов'язана із визначенням перспектив перетворення України на федерацію, що нібито підвищило б рівень життя на-

селення держави (Іванов, А. 2010). Отже, завдяки викривленому поданню інформації про події в Україні, проросійським ЗМІ вдалося створити зручне інформаційне підґрунтя для антиукраїнських громадських протестів на Донбасі у 2013–2014 роках.

Водночас, безкровна та доволі швидка анексія АР Крим військами Російської Федерації за підтримки місцевих колаборантів для багатьох громадян Сходу України стала наочним прикладом повторення можливого сценарію для Донбаського регіону. Мабуть тому чимало мешканців Донбасу не відчували небезпеки збройного протистояння та руйнування інфраструктури регіону в разі аналогічного відокремлення Донецької та Луганської областей від України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз причин виникнення та поширення сепаратизму на східноукраїнських територіях у 2014 році дав можливість з'ясувати, чому ідеологема так званого «русского мира» знаходила підтримку у значної частини населення Донбасу.

У цьому контексті доцільно навести основні стратегічні помилки, що привели до тимчасової втрати окремих територій та довготривалого збройного протистояння, а саме:

— відсутність в Україні адекватної державної політики щодо протидії російській політичній та ідеологіч-

ній експансії, що привело до виникнення та поширення проросійських рухів в окремих регіонах України;

— поверхове ставлення до можливих наслідків ментального розколу між населенням України та Донбасу, що створило підґрунтя для поширення на Донбасі антиукраїнських настроїв та зробило його населення основним об'єктом пропаганди російської політичної доктрини так званого «русского мира»;

— недооцінка зовнішньої політики Російської Федерації та її впливу на соціально-культурну сферу населення південно-східних регіонів, що сприяло утриманню України в полі геополітичних інтересів Російської Федерації та затвердженню в свідомості населення Донбасу різноманітних теорій антиукраїнської спрямованості, згідно з якими на теренах від Тихого океану до Карпат живе єдиний російський народ, який розмовляє єдиною російською мовою та має єдині історичні корені;

— відсутність належного контролю за діяльністю місцевих влад регіону, що обумовило розвиток корупції та створення на Донбасі незаконних військових терористичних організацій та суттєво вплинуло щодо ослаблення обороноздатності держави;

— некомпетентна внутрішня політика, яка сприяла поширенню в Україні ідей приєднання до російських інтеграційних ініціатив в обмін на кредити та економічні пре-

ференції та посиленню російської та військово-промислового комп-
присутності в українській економіці лексі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Географічна структура зовнішньої торгівлі товаром Донецької області за 1996–2013 роки. (2022). URL: <http://donetskstat.gov.ua/statinform/ved7.php>. [дата зверн.: 11.01.2022].

Головко, В. (2012). *Українські фінансово-промислові групи в модернізаційних процесах 1991–2009 рр.* Відп. ред. С. В. Кульчицький. НАН України. Інститут історії України. К. : Інститут історії України, 416 с.

Горбулін, В. (2015). «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Дзеркало тижня*, 23 січня. URL: <https://zn.ua/internal/gibridnaya-voyna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoj-geostrategii-revansha-.html> [дата зверн.: 11.01.2022].

Донбас в етнополітичному вимірі. (2014). К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 584 с.

За захоплення МВС та Держказначейства Клінчаєв обіцяв «тітушкам» по 150 дол. США. (2022). URL: http://espresso.tv/news/2014/03/12/za_zakhoplennya_mvs_ta_derzhkaznacheystva_v_luhansku_klinchayev_obicyav_svoyim_titushkam_po_150___sbu [дата зверн.: 11.01.2022].

Іванов, А. (2010). Мысли об украинском федерализме. *Донецкий кряж*, 26 ноября — 2 декабря. URL: <https://www.slideshare.net/DonbassFullAccess/ss-132757917> [дата зверн.: 11.01.2022].

Кравченко, О. В. (2003). Регіональні виміри глобальних проблем: соціокультурна ситуація на Харківщині в останнє десятиліття ХХ – початку ХХІ століття. *Region – 2003: стратегія оптимального розвитку: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Харків, Україна, 2003 р.* Харків, с. 57–58.

Регіональний людський розвиток. (2012). *Статистичний бюлетень.* Державна служба статистики України. К., 45 с.

Смирнов, А. (2008). *История Южной Руси.* М.: Алгоритм, 352 с.

Смолій, В. А. (відп. ред.). (2014). *Схід і Південь: час, простір, соціум.* Колективна монографія. Керівник авт. колективу Я. В. Верменич. В 2 т., Т. 1. К.: Інститут історії України НАН України, 378 с.

Указ Президента України від 14 квітня 2014 року № 405/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України”». (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014#Text> [дата зверн.: 11.01.2022].

Широкоград, А. (2008). *Россия и Украина. Когда заговорят пушки.* М.: АСТ, 429 с.

REFERENCES

Heohrafichna struktura zovnishnoi torhivli tovarom Donetskoï oblasti za 1996–2013 roky [Geographical structure of foreign trade in goods of Donetsk region for 1996–2013]. (2022). URL: <http://donetskstat.gov.ua/statinform/ved7.php>. [Accessed: 11.01.2022]. [in Ukrainian].

Holovko, V. (2012). *Ukrainski finansovo-promyslovi hrupy v modernizatsiinykh protsesakh 1991–2009 rr.* [Ukrainian financial-industrial groups in the modernization processes of 1991–2009]. Vidp. red. S. V. Kulchytskyi. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K. : Instytut istorii Ukrainy, 416 s. [in Ukrainian].

Horbulin, V. (2015). “Hibrydna viina” yak kliuchovyi instrument rosiiskoi heostrategii revanshu [“Hybrid War” as a key tool of Russia’s geostrategy of revenge]. *Dzerkalo tyzhnia*, 23 sichnia. URL: <https://zn.ua/internal/gibridnaya-voyna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoy-geostrategii-revansha-.html> [Accessed: 11.01.2022]. [in Ukrainian].

Donbas v etnopolitychnomu vymiri [Donbass in the ethno-political dimension]. (2014). K.: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 584 s. [in Ukrainian].

3a zakhoplennia MVS ta Derzhkaznacheistva Klinchaiev obitsiav “titushkam” po 150 dol. SShA [For the seizure of the Ministry of Internal Affairs and the State Treasury, Klinchaev promised the “aunts” \$ 150 each. USA]. (2022). URL: http://espresso.tv/news/2014/03/12/za_zakhoplennya_mvs_ta_derzhkaznacheystva_v_luhansku_klinchayev_obicyav_svoyim_titushkam_po_150__sbu [Accessed: 11.01.2022]. [in Ukrainian].

Ivanov, A. (2010). Myisli ob ukrainskom federalizme [Thoughts on Ukrainian federalism]. *Donetskiy kryaj*, 26 noyabrya — 2 dekabrya. URL: <https://www.slideshare.net/DonbassFullAccess/ss-132757917> [Accessed: 11.01.2022]. [in Russian].

Kravchenko, O. V. (2003). Rehionalni vymiry hlobalnykh problem: sotsiokulturna sytuatsiia na Kharkivshchyni v ostannie desiatylittia XX – pochatku XXI stolittia [Regional dimensions of global problems: socio-cultural situation in Kharkiv region in the last decade of the XX – beginning of the XXI century]. *Rehion – 2003: stratehiia optimalnoho rozvytku: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kh., s. 57–58. [in Ukrainian].

Rehionalnyi liudskyi rozvytok [Regional human development]. (2012). *Statystychnyi biuletен*. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. K., 45 s. [in Ukrainian].

Smirnov, A. (2008). *Istoriya YUjnoy Rusi* [History of Southern Russia]. M.: Algoritm, 352 s. [in Russian].

Smolii, V. A. (vidp. red.). (2014). *Skhid i Pivden: chas, prostir, sotsium* [East and South: time, space, society]. Kolektyvna monohrafiia. Kerivnyk avt. kolektyvu Ya. V. Vermenych. V 2 t. T. 1. K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 378 s. [in Ukrainian].

Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14 kvitnia 2014 roku № 405/2014 «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy “Pro nevidkladni zakhody shchodo podolannia terorystychnoi zahrozy i zberezhennia terytorialnoi tsilisnosti Ukrainy”» [Decree of the President of Ukraine of April 14, 2014 № 405/2014 «On the decision of the National Security and Defense Council of

Ukraine “On urgent measures to overcome the terrorist threat and preserve the territorial integrity of Ukraine”»]. (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014#Text> [Accessed: 11.01.2022]. [in Ukrainian].

SHirokorad, A. (2008). *Rossiya i Ukraina. Kogda zagovoryat pushki* [Russia and Ukraine. When the guns speak]. M.: AST, 429 s. [in Russian].

Oleksandr Nashyvochnikov

Ph.D. in History,

*Head of Research Department problems
of history of wars and martial arts,*

*The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi*

(Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4197-6408>

CAUSES OF SEPARATISTIC MOVEMENTS IN DONBASS IN 2014

Based on the analysis of numerous sources, the article reveals the factors that contributed to the aggression of the Russian Federation against Ukraine in February 2014. According to the author, one of these factors was the emergence and spread of the separatist movement in the Southern and Eastern regions of Ukraine.

The article states that in the referendum on December 1, 1991, the majority of Donbas's residents voted for Ukraine's independence.

Thus, the population of the Eastern and Southern regions of Ukraine massively supported the process of sovereignty of the republic. However, with the collapse of the Soviet Union, the formation and development of business in the Donbas took place in close contact with the criminal and corrupt authorities. At the same time, the residents of the region were given inadequate ideas about the common socio-economic and political interests of the influential groups of Donbass with the interests of the population.

The socio-economic life of most residents of the region remained low. Usually, this prompted the population of Donbass to turn their attention to the Russian Federation. Excessive centralization of state power in Ukraine also caused dissatisfaction among the local population. The destabilization of the situation in the region was also affected by the unemployment of the working population in 2013.

Information resources were widely used in the formation of anti-Ukrainian sentiment in the Donbass. Representatives of business structures of Donbass actively used private mass media. Thanks to their own media, they actively formed false images of historical memory.

With the participation of the Party of Regions, the regional socio-political organization “Donetsk Republic” was created. The main goal of the organization was the struggle for the separation of Donbass from Ukraine. Under the auspices of this organization in 2009 a military camp was established in Makeyevka, where military training of its supporters was carried out.

The author also identifies the significant contribution of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate in destabilizing the situation in Donbas. In the context of the formation of anti-Ukrainian forces, the church intensified its efforts to revive and develop neo-Cossacks. With the assistance of the UOC-MP, the media disseminated the image of the “Donetsk Cossacks” as “defenders of the Fatherland and the Orthodox faith”.

Thus, the separatist movements in Donbass did not come as a surprise. The author of the article emphasizes that for many years Russian and pro-Russian mass media have purposefully formed a hostile attitude to the local population of Donbass towards everything Ukrainian — language, culture, traditions, history, etc.

Key words: *hybrid war, separatism, Eastern Ukraine, armed conflict, Russian aggression, occupation.*